

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН

Ижтимоий-сиёсий газета

№ 25 (25), 2020 йил 28 февраль, жума

ЖАРАЁН

АҲОЛИНИ РЎЙХАТГА ОЛИШ ИШОНЧЛИ МАЪЛУМОТ ВА АНИҚ ТАСАВВУР БЕРАДИ

Бошланиши 1-бетда

БИРОР МАРТА ЎТКАЗИЛМАГАН ЖАРАЁН

2015 йил 10 июнда БМТнинг "2020 йилда аҳоли ва уй-жой фондиди рўйхатга олиш борасидаги принциплар ва тавсиялар" резолюцияси қабул қилинган ва унда ташкилотга аъзо давлатлар камида бир марта аҳоли ва уй-жой фондиди рўйхатга олишни ўтказиши белгилаб қўйилган.

Ўзбекистонда мустақиллик йилларида ҳали бирор марта бундай ҳисоб-китоб ишлари ўтказилмаган, сўнги бор собиқ иттифоқ даврида эса 1989 йилда ўтказилган эди. Ҳолбуки, кўпгина мамлакатларда аҳолини рўйхатга олиш тадбири камида ҳар ўн йилда бир мартаба ташкиллаштирилиши аёнанага айланган. Республикамизда ҳам энди ана шундай муҳим жараён амалга оширилади. Бу борада давлатимиз раҳбарининг 2019 йил 5 февралдаги "Ўзбекистон Республикасида 2022 йилда аҳолини рўйхатга олишни ўтказиш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида"ги фармони ҳуқуқий асос бўлиб хизмат қилади.

МАЗКУР ТАДБИР БИЗГА НИМА БЕРАДИ?

Аҳоли сонини рўйхатга олиш мамлакатда яшовчи барча тегишли бўлган демографик, иқтисодий ва ижтимоий маълумотларни йиғиш, умумлаштириш, баҳолаш, таҳлил ва эълон қилишнинг ягона жараёндир. У аҳоли тўғрисидаги маълумотларнинг асосий манбаи бўлиб, келгуси 10–20 йиллик ривожланишнинг прогност кўрсаткичларини ҳисоблаш учун ишончли пойдевор яратди. Аҳоли миграцияси тўғрисидаги маълумотлар шакллантирилади.

Улардан ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш, аҳоли бандлиги, аёллар ва болалар саломатлигини яхшилаш ва оилаларга ёрдам кўрсатиш бўйича дастурларни манзилли ишлаб чиқишда ахборот тарзида фойдаланилади. Аҳоли сонини ишончли ҳисоблаш бўйича расмий статистика тизимида асосий роль ўйнайди.

Рўйхатга олувчиларни танлаш ҳам энг муҳим масалалардан бири. Чунки маълумотларнинг тўғрилигига бевосита улар масъул ва шакллантирилган маълумотлар реал бўлиши шарт. Бу жараёнга жалб этиладиган ходимлар турли ёшда ва касбда бўлиши, биринчи навбатда, Давлат статистика қўмитаси ва унинг виллоят, шаҳар ва туман бўлимлари ходимлари, статистика йўналишида таҳсил олаётган талабалар, магистрлар, шунингдек, таянч докторантлар бўлиши ҳам мумкин.

Еши ва касбидан қатъи назар, аҳолини рўйхатга олувчилар учун қисқа муддатли ўқув курслари ташкил этилади ва зарурат туғилса, уларга қўшимча маслаҳатлар берилади. Аҳолини рўйхатга олиш тадбирларини ўтказиш билан боғлиқ харажатлар давлат бюджети маблағлари ва қонун билан тақиқланмаган бошқа маблағлар ҳисобиغا молиялаштирилиши кўзда тутилган.

Амалдаги меъёрий ҳужжатларга биноан, якуний маълумотлар уч тилда эълон қилинади. Чора-тадбирлар дастурида аҳолини рўйхатга олиш натижаларини расмий чоп этиш, тарқатиш, ахборот билан таъминлаш ва эълон қилиш, дастлабки ва якуний маълумотларни архивда сақлашга тайёрлаш муддати 2024 йил 1 декабрга қадардир. Агар ишлар жадаллаштирилса, ушбу муддатдан олдин эълон қилиш имконияти ҳам мавжуд.

ЎЗБЕКИСТОННИНГ МУКАММАЛ КАДАСТР ХАРИТАСИ ЯРАТИЛАДИ

Аҳолини рўйхатга олиш баробарида яна бир муҳим вазифани бажариш кўзда тутилган. Бу — ҳудудларни хариталаш, аҳоли пунктларидаги уйларнинг рўйхатини тузиш билан боғлиқ масала.

Турар ва нотурар жойларнинг сони аниқланиб, тегишли ҳудудларда уй-жой, sanoat объектларини қуриш масалаларига ойдинлик киритиш мумкин бўлади. Бир сўз билан айтганда, республиканинг янги мукаммал кадастр харитаси яратилади.

РЎЙХАТГА ОЛИШ ҚАНДАЙ АМАЛГА ОШИРИЛАДИ?

Мазкур жараён уч босқични ўз ичига олади. Биринчиси тайёргарлик босқичи бўлиб, 2-3 йилга яқин вақт давом этади. Иккинчиси асосий босқич бўлиб, бунда бевосита аҳоли рўйхатга олинади, яъни аҳоли тўғрисидаги маълумотлар йиғилади, назорат текшируви ўтказилади ва рўйхатга олиш материаллари топширилади. Бу тахминан 10–60 кунгача давом этади. Сўнги босқич муددати қарийб икки йилгача бўлиб, олинган маълумотлар компьютер базасига киритилиб, қодлаштириш ёрдамида таҳлил этилиб, натижалар эълон қилинади.

Рўйхатга олиш жараёнида тўпланадиган статистик маълумотлар ягона электрон ахборотлар тизимига киритилади. Яъни бундан бу ёнгига қўғозбозлиқдан воз кечилиб, замонавий технологияларни жорий этишга эътибор қаратилади.

РЕЖА АНИҚ, ВАЗИФА МАСЪУЛИЯТЛИ

Кейинги уч йил давомида масъул мутасаддиларни қайноқ иш жараёни кутиб турибди. Уни муваффақиятли ўтказиш учун Ўзбекистоннинг ҳар бир вилояти, шаҳри, туманидан тортиб маҳалласиё кўчасига, чекка қишлоқ ва олис овулларигача алоқадор бўлган барча маълумотларни ўзида ақс эттирган ягона ахборот базасига эга бўламиз. Бу қimmatли маълумотлар эса бизга бугун, эртага ва яқин келажакда жуда асқотади.

Зотан, мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш мақсадида ишлаб чиқилаётган кўп йиллик дастурлар, амалга оширилаётган тизимли ўзгаришлар ва белгилаб олинаётган режалар манзил аниқ бўлсагина юқори самара беради. Демак, мазкур жараён билан шу чоққача эътибордан четда қўлиб келган соҳага чинакам пойдевор қўйилади, дейиш ҳар жиҳатдан тўғри бўлади.

АҲОЛИНИ РЎЙХАТГА ОЛИШ АНКЕТАСИНИ ТЎЛДИРИШДА ҚАНДАЙ УСУЛЛАРДАН ФОЙДАЛАНИЛАДИ?

● Сўров усули — рўйхатга олиш махсус анкетани тўлдириш, юзма-юз суҳбат асосида аҳолини рўйхатга олувчилар томонидан амалга оширилади. Бу Россия Федерацияси ва МДҲнинг бошқа мамлакатларида қўлланилади.

● Ўзи ҳисоблаш ва тўлдириш усули — махсус анкета рўйхатга олинувчи шахс томонидан тўлдирилади.

● Аралаш (анкетали) усул — махсус анкета рўйхатга олинувчилар манзилига почта ёки интернет орқали юборилади. Фуқаролар анкетани тўлдириб, статистика хизматига қайта жўнатади. Анкета келмаган манзилларга эса масъуллар юборилади. Ушбу усул камхаржлиги ва қулайлиги билан ажралиб туради. У АҚШ, Канада, Буюк Британия, Польша ва Европанинг бошқа давлатларида қўлланилади.

Шунингдек, бунда бир оилада истиқомат қилаётган айнан бир нафар шахс фарзандлари ёки яқинлари учун тўлдириши мумкин. Рўйхатга олувчи эса анкетанинг тўлдирилишини назорат қилади. Бу усулдан Европадаги бир қатор давлатларда фойдаланилади.

ЖАРАЁН

Баҳодир БЕГАЛОВ,
Давлат статистика
қўмитаси раиси,
иқтисод фанлари
доктори, профессор

Тасаввур қилинг,
қўлингизда Ўзбекистон
харитаси ва унга
қараб ҳудудларга
доир бирламчи
маълумотларни билиб
олиш мумкин.

АҲОЛИНИ РЎЙХАТГА ОЛИШ ИШОНЧЛИ МАЪЛУМОТ ВА АНИҚ ТАСАВВУР БЕРАДИ

Масалан, Қорақалпоғистонда қанча аҳоли яшайди, Хоразмда бандлик масаласи қай аҳволда, Сурхондарёда неча таълим муассасаси бор, Фарғона водийсида аҳоли зичлиги қандай ва шунга ўхшаш бошқа муҳим маълумотлар.

Бироқ бундай юзаки ва тахминий кўрсаткичлар билан бугунги жадал ривожланиш ва ислохотлар даврида узоқни кўзлаб ниманидир режа қилиш қийин, албатта.

Ақсинча, қўлимизда ҳар бир ҳудудга доир аниқ фактлар бўлса, режаларимиз ҳам, амалларимиз ҳам манзилли ва пухта бўлади. Айнан шунинг учун бизга бутун мамлакатни қамраб оладиган ишончли маълумотлар керак ва улар тадрижий равишда янгиланиб борилиши шарт. Бундай аниқ ва яхлит маълумотлар эса аҳолини рўйхатга олиш асосида шакллантири-

лади. Шунга қараб ўтмиш ва бугун ҳақида фикр-мулоҳаза юритиш ҳамда келажакка доир режаларни аниқ тузиш мумкин. Шунингдек, бу аҳолининг ёши, жинси, миллий таркиби, маълумот даражаси, оилавий ҳолати, бандлиги ва бошқалар ҳақида маълумот олишнинг ягона манбаи ҳамдир.

Шу ўринда бир мисол. 1787 йилда АҚШ Конституцияси қабул қилинган ва шу асосида 1790 йилда аҳолини рўйхатга олиш ўтказилган. Ҳозир ҳам у ерда ҳар 10 йилда аҳолини рўйхатга олиш анъанавий қоғоз шаклда ўтказилиб келинмоқда. Энг қизиғи, 70 йилдан кейин мазкур маълумотлар очиқланиб, кутубхоналар ва архивларга топширилади. Фойдаланувчилар ўз тарихи ва шаҳарасига оид маълумотларни олиши мумкин.

